

Ömür Ceylan. Böyle Buyurdu Sûfi: Tasavvuf ve Şerh Edebiyatı Araştırmaları, İstanbul: Kapı Yayınları, 2010, XII+267 s., ISBN: 978-605-4322-12-1.

Muhammet ÖZDEMİR*

Ömür Ceylan¹, tasavvuf edebiyatı ve tasavvufî şiir şerhi araştırmaları alanında yaptığı akademik çalışmalarıyla günümüzde önde gelen isimlerden birisi. Bu araştırma alanına kaynaklık etmesi bakımından ismini Tasavvufî Şiir Şerhleri² adlı hacimli çalışmasıyla da hatırlıyoruz.

İlk kez Kasım 2005'te son olarak ise Mart 2010'da Kapı Yayınları, araştırma-inceleme dizisinin 16. kitabı olarak basılan *Böyle Buyurdu Sûfi*, köşe taşları mahiyetindeki isim ve eserleri barındıran tasavvuf, tasavvuf edebiyatı tarihi ve şiir şerhi üzerine incelemeleriyle okuyucusunun hem aklına hem de gönlüne kapı aralar nitelikte bir eser olma özelliğini taşıyor.

Kitabın ismine bakıldığında okuyucuların aklına “acaba Nietzsche'nin *Böyle Buyurdu Zerdüşt* isimli kitabına bir gönderme mi?” şeklinde bir soru gelmesi ihtimal dâhilinde. Nietzsche'nin “üstün insan” tipi ile “sûfi tipi”ni hiç yoktan bir çatışma içine sokmamız ya da öyleymiş gibi göstermemiz söz konusu değil elbette. Nietzsche'nin zerdüştünün “kendi kendini ızdırapla yaratmak” ve sûfinin “ölmeden önce ölmek” temelinde manifestoları birbirine yakın olmakla birlikte Nietzsche'nin zerdüştünün, “üstün insan” olma vasfını “ahla-

* Arş. Gör., Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, divansiiri@windowlive.com

¹ Prof. Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

² Ömür Ceylan, *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2007, s. 484.

kın dışına çıkıp cemiyetten uzaklaşmak” olarak tanımlaması ve sūfînin “der-
viş”i;

“Halk-ıla daşı Hak-ıla işi

Top idüp başı yola girendür” (Ümmî Sinan)

şeklinde tanımlaması ışığı altında birbirine zıt felsefelere sahip olduk-
larını da söyleyebiliriz. Bütün bu çerçevede, okuyucunun zihninde belirttiği-
miz tarzda bir endişenin hâsıl olabilmesinin normal olduğunu belirterek bahsi
kısa kesiyor ve kitabın isminin bir tevafuktan ileri geldiğini ya da gelmediğini
bir gönderme olduğunu ya da olmadığını okuyucuların yorumuna bırakıyor
ve sūfînin de söyleyecekleri var diyerek devam ediyoruz.

Kitap, “Gülü Gül ile Tartanlar, Hâl ile Kâl Arasında, Sonuç Yerine:
Halk İçre Bir Âyineyim” başlıkları altında üç ana bölüm ile kaynakça ve di-
zinden oluşuyor. Her bölümün ismiyle müsemma bir konu örgüsüyle işlen-
miş olduğunu görüyoruz. Ömür Ceylan birinci bölümde “Tasavvuf” ana
başlığı altında -kökeni, tarifleri, doğuşu ve gelişimi- hakkında bilgi vererek
temel bir giriş yapmış. Devamında ise mutasavvıflar ve İslam uleması arasın-
daki ilişki üzerinde değerlendirmeler yapan yazar, tasavvufî hayat ve tasavvufî
terminoloji, tasavvufî Türk şiirinin sanat ve estetik anlayışı, -remizler dünya-
sından örnekler vererek- dil ve üslûbu ile teknik özellikleri üzerine kapsamlı
bir inceleme yapmış. “Yunus’tan Edip Harabî’ye Anadolu Sahası Türk Ta-
savvuf Şiiri” başlığı altında 13. Yüzyıldan 19. Yüzyıla kadar asırlara damga
vurmuş “gülü gül ile tartan” sūfîlerin hayatları ve eserlerini asırdan asıra dini-
tasavvufi şiirin gelişimiyle birlikte ele alarak gayet kapsamlı bir tasavvuf tarihi
ortaya koymuş. Kanaatimizce kitap bu özellik ve derinliğiyle üniversitelerde
tasavvuf tarihi adı altında okutulan çoğu kitaptan daha iyidir.

Kitabın “Hâl ile Kâl” arasında adlı ikinci bölümü ise Ömür Ceylan’ın
daha çok şiir şerhleri üzerine yaptığı çalışmalarının bulunduğu bölümdür.
Şerhlere geçmeden önce tasavvufî şiir ve divan şiirine dair genel bir değerlen-
dirme yapan yazar günümüzde divan şiiri ve Türk tasavvuf şiirinin yerini şu
cümlelerle saptıyor:

*“Nitekim son yıllarda yapılan çalışmalarla divan şiirinin masalsi bir ülke değil de eli-
mizi uzatıp çiçek toplayabileceğimiz arka bahçemiz ve daha da önemlisi saray edebiyatı diyerek
artık misyonunu tamamladığı vurgulanan divan şiirinin günümüz şairlerine ilham pencereleri
açan göz kamaştırıcı bir yapı olduğu anlaşıldı. Fakat divan şiiri ile birlikte aynı zaman ve aynı
coğrafyayı paylaşan bir başka edebi gelenek, ne yazık ki, bugün hâlâ sisler altındadır: Türk
tasavvuf şiiri.”(s. 93-94)* Yazarın bu tespiti tasavvufî şiir şerhi çalışmalarına ver-
diği ve verilmesi gereken ehemmiyetin göstergesi mahiyetinde. Devamında ise
dîvan edebiyatı ve tekke edebî geleneklerinin ortak paydaları olan mazmun
remiz ve istiareler hakkındaki değerlendirmelerini Yûnus’un “tasavvufî şiir
şerhlerinin mukaddimesi” diyebileceğimiz meşhur şathiyesinin ilk beyti;

“Çıkıdum erik dalına anda yidiüm üzümü
Bostan ıssı kakadı dir uğurladun kozumu”

İşığı altında geleneğimizdeki önemli şârihlerden örnekler vererek yapmış.

Mânâ Şâirin Karnında(mı)dır?! Başlıklı yazıda yer alan şairince şerh edilen manzumeler bahsinde şârih ve şerhleri tanıtırken Köstendilli Mollazade Süleyman Şeyhî Efendi'nin varlığı bilinen ama elde bulunmayan Mısrî ve Nakşî gazelleri üzerine yapılmış şerhleri hakkında düşölen ihtimal notu dikkatimizi çekiyor.

Kitapta Üsküdar ve çevresine de geniş yer verilmiş. Aziz Mahmud Hüdâyî, Abdülhay Celvetî, Yakub Afvî, İsmail Hakkı Bursevî, Seyyid Mehmed Nasûhî Efendi, Abdullah Selahaddîn-i Uşşâkî, Mehmed Nesîm Efendi ve Cabbarzâde/Çapanzâde Ârif Bey gibi bir şekilde Üsküdar'da bulunmuş mutasavvıfların hayatları ve Türkçe şiir şerhleri hakkında bilgiler verilerek Üsküdar'ın Türkçe şiir şerhi geleneğinde ne denli önemi haiz olduğu gözler önüne serilmiş. Devamında ise yazarı meçhul “Şerh-i İlâhî-i Azîz Mahmûd Hüdâyî” (*Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Kemânkeş, 459/2, 16a-19a*) adlı bir Hüdâyî şerhi, şerhe ve şârihe dair güzel bir incelemeyle günümüz Türkçesine daha da yaklaştırılarak neşredilmiştir.

Kitapta Ceylan'ın neşrettiği bir diğer şerh ise “Şerh-i Manzume-i Gaybî” adlı eserdir. Eser fütüvvetname muhtevalıdır. Özelliđi, klasik dönemde yazılmış fütüvvetname şerhleri alanında eldeki ilk örnek olmasıdır. Bu bakımdan oldukça önemli bir neşirdir. Bu eseri “Şerh-i Du'â-yı Kadeh” adlı şerhin neşri ve örneklerle edebiyatımızda kadeh duası ve kullanımına dair bir inceleme takip eder. “Nokta”dan “yâ/ye” kadar dini-tasavvufî şiirin çeşitlilik ve zenginlik arz eden harf telakkilerine de değinilen kitap İsmail Hakkı Bursevî'nin Kitâbü'l-Envâr adlı şerhinin bir neşrine yönelik değerlendirmeleştir ve Ömür Ceylan'ın “Tasavvufî Şiir Şerhleri” adlı kitabının yayımlanışı münasebetiyle gerçekleştirilen mülakat metniyle sona eriyor.

Kitabın dikkat nazarımızı celbeden en önemli yönlerinden biri kitapta tetkike muhtaç bir alan olan Türkçe manzume şerhleri alanında nadide eserlerin okuyucuların ve ilim âleminin tasarrufuna sunulmuş olması. Başta da belirttiğimiz gibi “Böyle Buyurdu Sûfi” içerdđi kapsamlı tasavvufî kavramlar dünyası ve tasavvuf tarihi yönüyle üniversitelerde okutulabilecek nitelikte bir kitap. Bu güne kadar zamanın yıpratıcı etkisine maruz kalmış, arşivlerin tozlu raflarında, toprak arlında başaktan düşen buğday taneleri gibi tekrar yeşermeyi bekleyen tasavvufî manzum-mensur eserler araştırmacılarını bekliyor.

Ömür Ceylan'ın deyimiyle bilginin hızla ulaşıp kolayca tüketildiği bir dünyada bilgelerin ve bilgeliğin izlerini sürmek için bizi geçmişin gizemli

karanlıklarına davet eden *Böyle Buyurdu Sûfi* yapılacak çalışmalarda bizlere önyak olacak nitelikte bir eser.